

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

In orationem post reditum in Senatu.

Haec est oratio, qua M. Tullius reversus ab exilio Senatui gratias Nonis Septembris egit, ut in Historia Ciceronis scribitur pag. 225. [ad annum U. 696], de qua Cicero pro Plancio: *Nonne etiam illa testis est oratio, quae est a me prima habita in Senatu? in qua cum perpauca nominatim egissem gratias, quod omnes enumerari nullo pacto possent, scelus autem esset quemquam praeteriri, statuissimque eos solos nominare, qui causae nostrae duces et quasi signiferi fuissent, in his Plancio gratias egi; reciteturque oratio, quae propter eius magnitudinem dicta de scripto est.* In hac vero sic inquit: *Hodierno autem die nominatim a me magistratibus statui gratias esse agendas et de privatis uni.* Corradus in Ignatio putat primam orationem, qua Senatui gratias egit, non esse scriptam; sed qua deinde populo, et qua postremo Senatui et magistratibus simul gratias egit, eas exstare. Ceterum rationes eius parum firmae videntur.

C. I. §. 1. *Si, Patres Conscripti* rel.) Orditur expositione de non satis cumulata gratiarum actione ab adjuncta beneficiorum magnitudine, quae oratione exprimi non possit, id quod generali enumeratione declarat.

Quae enim tanta rel.) Eadem sententia exprimitur superiore oratione: *Quorsum igitur haec disputo? quorsum? ut intelligere possitis, neminem unquam tanta eloquentia fuisse, neque tam divino atque incredibili genere dicendi, qui etc.*

fratrem optimum. [Sic Fabric. pro *optatissimum.*]

qua nihil potest esse iucundius) *quae, dici vix potest, quid caritatis, quid voluptatis habeat, ut est in superiore oratione.*

nosmetipsos nobis reddidistis) Qui exsulant, in iure civiliter mortui dicuntur.

Ibid. §. 2. *Quod si parentes rel.*) Ex enumeratione superiore plurimum se debere Senatui collatione minorum ostendit. Protasis constat inductione quattuor specierum ex causis efficientibus.

in amplissimo consilio) i. e. *dignissimo consessu*. Sic pro Domo: *Senatus est summum populi Rom. et gentium omnium et rerum consilium*. Statim *in altissimo gradu dignitatis valet in consulatu*.

in hac omnium terrarum arce) Metaphora est ab editis et munitioribus in civitate locis, quae arces dicuntur; Asconius in Verrina 1. Sic Agraria 1. urbem Romam omnium gentium arcem vocat, et pro Ligario Africam omnium provinciarum arcem dicit.

immensum quiddam rel.) Apodosis, in qua singulorum specierum beneficia repetit, eorumque restitutionem uni Senatui attribuit; in quo magna est amplificatio.

ut, cum multa rel.) Explicat apodosin ad maiorem amplificationem.

debeamus, quod haec antea, [Sic Fabric., adiecto *quod*.]

C. II. §. 3. *Itaque, Patres Conscripti rel.*) Concludit ex magnitudine beneficiorum sempiternam memoriam et famam eorundem.

qui illo ipso tempore rel.) Redit ad beneficia, quae ex duplici tempore distinguit et recenset. Prius tempus est consulatus Pisonis et Gabinii, in quo studium Senatus enumeratione eorum, qui ad ipsum de Cicerone retulerunt, commendatur.

non multo post discessum meum) Kalendis Junii, cum discessisset mense Martio extremo.

referente L. Ninnio) Primum de Cicerone retulisse hunc Ninnium scribitur ad Atticum lib. 3. epist. 13. *Lucio*

autem *Ninnio* legendam contendit Lambinus, non *L. Mummio*. De quo etiam in *Sextiana*: *Decrevit Senatus frequens de meo reditu Kalendis Junii, dissentiente nullo, referente L. Ninnio, cuius in mea caussa nunquam fides virtusque contremuit*. Dio lib. 38. hunc ipsum *L. Ninnium* *Quadratum* appellat.

si dimicare placuisset) armis causam meam decernere.

sub alieno scelere delavit) duorum Consulum. Monet Lambinus quosdam manuscriptos habere *deluit* pro *delavit*, quae lectio ipsi non improbat: nihil tamen mutavit.

flagitavistis) de hac flagitatione vide plura in oratione pro *Sextio*.

Ibid. §. 4. *octo tribunos haberet, qui rel.*) [Sic Fabric. *octo* pro *hos*] Secundo referunt de Cicerone octo Tribuni plebis, quorum nomina postea recensentur. Tria vero capita rogationis eorum exponuntur lib. 3. epist. 23. ad Att.

Consules modesti rel.) Amplificat ironica excusatione Consulum Pisonis et Gabinii, quod de Cicerone non retulerint, ab adiunctis per ironiam.

non ea, quae de me) id est, quae mihi aqua et igne interdictum erat.

sed ea, quae de ipsis lata erat) scil. Ne quis de Ciceronis reditu referret, sententiam diceret. Vide infra: *Cum a Tribuno plebis retaretur, cum praeclarum caput recitaretur: Ne quis etc.*

promulgavit, ut, si revix. [Sic Fabric.]

Itaque illo ipso anno) [Sic Fabric., omisso *tamen ante anno.*] Auctum studium Senatus remotione eorum, per quos audacius agere de Cicerone potuisset.

princeps autem civitatis rel.) Pompeium intelligit, ad quem interficiendum Clodius servum collocarat in templo Castoris, unde pro Milone, *Pompeius*, inquit, *caruit postea foro, caruit Senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum iudiciorumque texit.*

parentibus perpetuis) patribus patriae.

C. III. §. 5. *Postea vero quam* rel.) Venit ad alterum tempus, nempe consulatum Lentuli et Metelli, quo summum beneficium Senatus enumeratione caussarum adiuvantium praedicatur.

ex superioris anni caligine et tenebris) Sic pro domo: *quae tu in illis tenebris reip. caecisque nubibus et procellis constituisti* etc.

dispicere coepistis) *dispicere* hic reposuit Lambinus ex veteri lectione *despicere*, quod tamen recte possit retineri, ut pro simplici *spicere*, id est *videre*, accipiatur, quemadmodum lib. 4. de Fin.: *Catuli aequae caeci, priusquam despexerunt, ac si futuri ita semper essent.*

paene omnium) Hac particula excipiuntur duo Tribuni S. Attilius et Numer. Quinctius, et unus Praetor Appius, Clodii frater.

ut, licet corpus) [Sic Fabric. pro *ut corpus*.]

Ibid. §. 6. *Quo quidem mense* rel.) Proposita consiliorum suorum et adversariorum dissimilitudine accedit ad singularem gratiarum actionem magistratuum et Pompeii ex commemoratione beneficiorum, quae a singulis acceperat.

Itaque postea rel.) Redditio, in qua augeat saevitiam inimicorum ab adiuncto metu Senatus, iudicum, populi, quem effectis declarat, additis singulis suis attributis propriis.

Ibid. §. 7. *Quo quidem tempore, cum* rel.) Alia exaggeratio per collationem sui facti in servanda repub. et adversariorum in oppugnanda.

homines tota urbe volitantes) discursantes. Hi fuere praecipue gladiatores, quos Clodius a fratre Appio acceperat, de quibus Dio lib. 38. Vide Historiam pag. 214. [ad annum 696.]

magistratuum tecta oppugnata. [Sic Fabric. pro *impugnata*.] Sic supra ad Quir.: *Cum ad magistratum domos cum ferro et facibus iretur*, Domus autem Milonis est

oppugnata ferro facibusque exercitu Clodiano, ut scribitur in Sextiana,

deorum templa inflammata) Aedem Nympharum incensam fuisse notat Manutius.

non solum tactum — confectumque) Pro Sextio: *Tribunum plebis plus viginti vulneribus acceptis iacentem moribundumque vidistis.*

paullulum — recesserunt) [Sic Fabric. pro *paullum*. Idem in proximis: *nec terror, nec vis pro neque.*]

reliqui fuerunt) Congerie caussarum efficientium derelictionis remota praedicat suorum constantiam.

C. IV. §. 8. *Princeps P. Lentulus* rel.) Primum beneficium singulare est Consulatum: P. Lentuli duplex, designati et consulatu fungentis, et Q. Metelli simplex.

ut est designatus) ordinatus. Consules enim designati praerogativam habebant.

Cum a Trib. pleb. rel.) Auget beneficium Lentuli designati Consulatus a contemptu legis Clodii, de qua lege Ciceronem pro Domo et lib. 3. ad Atticum.

ne quis decerneret) constitueret, iure et legibus disceptando discerneret.

ne scribendo adesset) scriptionis adiutor aut particeps esset.

totam illam clausulam (legis appendicem), *ut ante dixi, proscriptionem* rel.) [Sic Fabric. addita voce *clausulam*.] Sic pro Domo: *Hanc tu P. Lentule neque privatus neque Consul legem esse unquam putasti. Idem sentiebat Metellus, idem Senatus: sic autem putabat, quia cum contra leges moremque maiorum rogata esset, lex esse non potuit.*

nominatim) id est, edito nomine.

Ibid. §. 9. Dii immortales, quantum rel.) Exclamat in beneficium deorum de Lentulo facto Consule huius anni addito voto de praeterito anno.

P. Lentulus Consul fuit) [Sic Fabric. pro *est*.]

nec enim eguissem medicina rel.) Hac eadem Allegoria usus est ad Quirites: *An ego — dubitarem, quin is me confectum consularibus vulneribus consulari medicina ad salutem reduceret?*

nisi consulari vulnere concidissem) a Pisone et Gabinio eiectus fuisset.

Audieram ex sapientissimo rel.) Confirmat votum testimonio Catuli sic concluso: *Si vel unus in repub. Consul erit, salva erit caussa Ciceronis: sed non illud; neque hoc ergo. De hoc eodem sic pro Domo: o, Q. Catule, tantumne te fefellit, cum mihi summa et quotidie maiora praemia in repub. fore putabas? negabas fas esse duos Consules esse in hac civitate inimicos reipublicae: duo inventi sunt.*

Q. Catulo) Hic Catulus Consul fuit cum M. Aemilio Lepido anno U. C. 675.

illo Cinnano tempore) quo L. Cornelius Cinna et Cn. Papirius Carbo a se creati Consules fuere anno U. C. 668. et 9. Vide Historiam pag. 56. [ad annum 668. et 9.]

dum vel unus — Consul) scil. probus.

quod ante — non fuerat) scil. priusquam Cinna esset Consul.

Ibid. §. 10. Quod si Q. Metellus illo tempore Consul fuisset, inimicus) [Sic Fabric.: *inimicus*, non *unicus*.]

adscriptorem) id est, fautorem.

Sed fuerunt duo Consules rel.) Declarat assumptionem *προσωποποιήσας* Gabinii et Pisonis, et ad augendum Lentuli et Metelli beneficium describit calamitatem anni superioris ab improbis duobus Consulibus in rempub. inventam. Et primum Gabinium, deinde Pisonem insectatur.

mentes — pravae) [Sic Fabric.: *pravae*, non *parvae*.]

mercatores provinciarum) emtores. Foedus enim fecerant cum Tribuno plebis palam, ut ab eo provincias acciperent, quas ipsi vellent, ea lege, si prius ipsi

Tribuno pl. afflictam et constrictam rempublicam tradidissent; pro Sextio.

quorum alter (Gabinus) *a me Catilinam amatorem suum* rel.) Sic pro Domo: *Cum alter se Catilinae delitias, alter Cethegi consobrinum fuisse diceret.* Sic paulo post Catilinam vocat *virum* Gabinii.

consobrinum) Consobrini duarum sororum filii. Patruales duorum fratrum filii.

quorum alter — fefellit) scil. quin talem eum fore sciremus.

C. V. §. 11. *Quis enim ullam* rel.) Exagitat foedas Gabinii libidines, quod multis aliis in locis facit Cicero.

cuius primum tempus — divulgatum) pueritia ad omnes libidines prostituta.

egestatem et luxuriam domestico lenocio sustentavit) domi faciendo quaestum. Egestatem et debita Gabinii insecutatur, ex immenso luxu contracta, de quibus lege pro Sextio, ubi Scyllaeum aeris alieni fretum vocat.

nisi in aram — confugisset) nisi factus fuisset Tribunus plebis. Fuit Gabinus Tribunus plebis C. Calpurn. Pisone, M. Acilio Glabrione Coss., anno 686. Vide Histor. Ciceronis.

rogationem) Rogatio est lex, quae rogando populo fertur.

de piratico bello) Cum] piratae et maria et oras maritimas suis latrociniiis infestas redderent, ut Cicero in Maniliana ait, de uno imperatore contra praedones constituendo legem initio sui tribunatus promulgavit. Videtur autem hanc legem pretio tulisse, ut notat Manutius in Sextiana.

ac sedente) quiescente.

legem Tribunus plebis tulit) Clodius.

ne auspiciis obtemperaretur) ne auspicia valerent. Dio lib. 38. significat duo fuisse auspiciorum genera: unum

sine obnunciatione, si nulla omnino signa de coelo monstrarentur, nec obnunciaretur quicquam; alterum cum obnunciatione, cum coelesti aliquo signo viso, quod publicam calamitatem portendere videretur, obnunciaret is, qui auspicaretur.

concilio aut comitiis) utroque genere agendi cum populo.

ne legi intercedere liceret) legem impedire. Hoc erat tribunitiam potestatem tollere, nam novem Tribunis pl. ferentibus legem, unius obsistebat intercessio. Hanc sustulit, quia Senatus caussa intercedendi ius comparatum erat.

ut lex Aelia et Fufia rel.) Idem dicit quod prius, sed legem nominat, ut invidiam Clodio augeat: nam hac lege obnunciatio et intercessio, qua perniciosus legibus resistebatur, confirmata erat, ut Asconius scribit in Pisoniana. Tulit hanc Q. Aelius Consul cum M. Iunio anno 586. et P. Fufius cum S. Attilio anno 617.

quae nostri maiores certissima propugnacula reip. rel.) In Pisonem has leges vocat propugnacula et muros tranquillitatis et oculi.

Ibid. §. 12. *cum innumerabilis multitudo bonorum* rel.) Multitudinem hanc fuisse viginti millia hominum scribitur in superiore oratione. Pro Sextio ait, *bonos omnes privato consensu et universum Senatum publico consilio mutasse vestem*. Pro Demo.: *Senatum et omnes bonos meae salutis caussa mutata veste vidi*, inquit.

cincinnatus ganeo) coma in concinnos contorta. *Cincinnatum* dicit ad contemptum, quod amplissimus ordo nequissimum Consulem, qui sibi calamistro comam in concinnos intorqueret, cum lacrymis oraret.

patriae preces) Italiae.

eaque dixit, quae) id est, habet orationem talem Consul, qualem nunquam Catilina victor habuisset; pro Sextio.

eius vir Catilina) maritus: cuius erat amator, ut supra dixit; cuius erat deliciae, ut in Pisonem.

Nonarum Decembr., quae rel.) Intelligit quintum diem Decembris, quo senatusconsultum de coniuratis necandis referente Cicerone factum est; quo die armatos Equites praesidii causa circumstetisse Senatum [in prima oratione in Catilinam scribitur.

clivique Capitolini poenas — repetiturum) Equites Romanos illius diei poenas daturus, quo me Consule cum gladiis in clivo Capitolino fuissent; pro Sextio.

L. vero Lamiam) Hunc L. Aelium Lamiam principem equestris ordinis ἐκ τῆς πολιτείας ἐξήλασε, ut scribit Dio lib. 38. Lege pro Sextio, in Pisonem, epist. 16. lib. 11. ad Famil.

consul imperiosus (severus in imperando) *exire ex urbe iussit.*) [Sic Fabric., addita praepositione *ex.*] Edixit, ut ab urbe abesset millia passuum ducenta, quod esset ausus pro cive, pro bene merito cive, pro amico, pro republica deprecari; pro Sextio.

unguentis oblitus) Pro Sextio *unguentis affluente* dixit, quod ob mollitiem odoratis liquoribus perfundebatur. Erant enim illi compti capilli et madentes cincinnorum fimbriae, ut ait in Pisonem.

quam omnes Praetores Aedilesque tum abiecerant) Nam ea omnes utebantur magistratus urbani. Item Senatores omnes, cum deorum festos celebrabant dies, ut scribit Manutius pro Sextio.

ne aperte — lugeretis) luctum ac dolorem vestis mutatione declararetis.

C. VI. §. 13. *in circo Flaminio*) Tres fuere Romae circi: Maximus, Flaminius, qui et Apollinaris dictus est, item circus Neronis.

gravibus oculis) gravatis ebrietate.

fluentibus buccis) stillantibus, Buccae [sunt partes infra genas. Sed bucca est os.]

quod in cives — animadversum) quod de Catilina et ceteris coniuratis esset sumtum supplicium indicta causa.

et heluationibus) *Eluere* apud Plautum in *Asinaria* significat amittere, perdere, consumere; inde *heluo*, inquit Verrius, qui intemperanter hona sua consumit; quae vox aspiratur, ut aviditas magna exprobreter. *Lege Turnebum* lib. 21. cap. 12. *Adversariorum*.

calamistrati) calamistro intorti. Calamistrum tenue ferrum est, quo in cinere calefacto crispantur capilli: unde fiunt illi tanquam annuli, qui cincinni vocantur.

Nam ille alter Caesoninus) L. Piso Semiplacentinus. Transit ad collegam Gabinii, Pisonem, quem similiter insecatur. Et primum quid ipsum commendarit, dissimilitudine proponit, reprehenditur autem ipsius simulatio, quam oculis, superciliis, fronte, toto vultu texisse conqueritur initio orationis in Pisonem.

Calventius) Sic appellatur a Calventio suo materno, qui Gallus erat Transalpinus.

nulla res commendaret, non consularis dignitas, non scientia rei militaris, non cognoscendorum hominum studium, non liberalitas. [Sic Fabric.] Hoc idem obiicitur in *Pisoniana*: *Quid est aliud furere, nisi non cognoscere homines? non cognoscere leges?* — Putat hic deesse Lambinus *non dicendi facultas*, propterea asteriscum apposuit.

incultum, horridum) prava tunica, capillo horrido.

perditum) Perditus homo dicitur quasi qui mentem rectam prorsus amisit, ut notat Manutius pro Sextio.

Ibid. § 14. *Cum hoc homine, an cum Aethiope in foro constitisses, nihil crederes interesse: sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanum, vecordem, Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceret.* [Sic Fabric.]

cum Aethiope) Aethiopem dicit, quia niger eius cutis color erat, ut notat Lambinus, qui hunc locum citans lib. 1. epist. ad Numitium in Horatium legit pro *Aethiope*,

stipite: quo apte per hyperbolen summa stupiditas notaretur, quam congerie synonymorum deinceps insectatur.

Cappadocem — *de grege venalium*) servorum prostitutorum. Cappadoces barbari servique sunt vel natura vel lege: serviuntque suo regi, ut servi domino. Praeterea e Cappadocia servos venales Romam abduci solitos videtur hic significari, ut notat Lambinus in illo Horatii: *Manipulis locuples eget aeris Cappadocum rex*.

Cum vero etiam rel.) Reprehendit studium litterarum Pisonis, quod dissimilitudine doctorum suorum proponit.

et bellua immanis. [Sic Fabric. pro *heluo imm.*]

habet autem magistros rel.) Protasis habet ironiam: significat enim Stoicos, Academicos, Peripateticos ex constitutione doctrinae.

ad pericula — *cohortantur*) [Sic Fabric. pro *exhort.*]

sed eos, qui rel.) Redditio indicat Epicureos ex doctrinae genere.

Ibid. §. 15. *His utitur* rel.) Amplificat redditionem ex effectis suorum doctorum.

Horum ille artibus rel.) Redit ad simulationem Pisonis et quo modo eos, quibus erat ignotus, fefellerit, exponit dissimilibus efficientibus.

hanc prudentissimam civitatem. [Sic Fabric., non *puidentissimam*.]

C. VII. §. 15. *Is non me* (namque equidem cognoram propter — *abstulisset*) *sed vos*) [Sic Fabric.]

cognatio materna Transalpini sanguinis) L. Piso matrem habuit non Romanam sed homine Transalpino nomine Calventio natam, qui, cum Placentiae consedisset, in eam civitatem adscitus postea Romam venit, et Pisoni Caesonino, eius Pisonis filio, quem ab Helvetiis interfectum Caesar scribit, filiam collocavit.

supercilioque decepit) contractione frontis induxit.

Ibid. §. 16. *Luci Piso, tunc* rel.) Apostrophe ad Pi-

sonem, quem exagitat, quod spe occultationis ex dissimilibus efficientibus cum Gabinio in suam perniciem conspirarit.

ausus es isto oculo) Sic *gravitas in oculo* dicit pro Sextio: ubi notat Manutius, oculo pro oculis esse positum, quod Pisonis oculi non temere mobiles sed stabiles et attenti significationem quamdam optimae mentis hominibus afferrent, vel utitur singulari, quasi in alterum oculum Pisonis aliquo vitio depravatum tacite alludat.

vini anhelitus) spiritus vinum olens,

calamistri notata vestigiis) signata rimulis illis.

ad occultanda tanta flagitia) quae parietibus tegebantur, ut ait pro Sextio; et paulo ante: *domi quam libidinosus* etc.

Cum hoc coire rel.) [Sic Fabric., omisso pronomine tu post hoc.]

provinciarum foedere addiceres) pactione venderes Clodio. Hinc supra Gabinium et Pisonem mercatores provinciarum et venditores senatoriae dignitatis appellavit. De hoc foedere lege orationem pro Sextio.

tuis edictis et imperiis rel.) Obiicit Pisoni oppressiorem Senatus et populi Rom., et prioris inoboedientiam per collationem locorum dissimilium.

Ibid. §. 17. Capuae) in metropoli Campaniae.

domicilium quondam superbiae (superborum hominum fuit) Caussa indicatur in agraria 1., ubi de Capua sic loquitur: *qui locus propter ubertatem agrorum abundantiamque rerum omnium superbiam et crudelitatem genuisse dicitur.*

Consulem esse, sicut eras eo tempore) anno, qui praecessit tuum consulatum. Hinc *Campanum Consulem* ipsum vocat in Pisoniana: et Consulem pro Duumviro ibi et hic accipi confirmat locus ille pro Sextio de Pisone: *capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipse tum duumviratum gerebat, Sephasiam sublaturus videretur.* Factus autem fuit

Duumvir cum Pompeio magno a Caesare primo illo anno, quo deducta est Capuam colonia ab eodem Caesare.

Tu es ausus rel.) Exprobat ipsi et refutat, quod se misericordem iactaverit, ab effectis contrariis.

pestem depulissent) [Sic Fabric.]

me affinem tuum) socerum C. Pisonis.

quem comitiis) [Sic Fabric. omisso *tuis*.] scil. *tuis consularibus*.

praerogativae primum custodem) centuriae, quae prima suffragabatur. In Pisoniana sic inquit: *cui primam comitiis tuis dederas tabulam praerogativae*; nam hanc tabulam Piso candidatus dederat Ciceroni, ut in ea colligeret, quot sententiis a praerogativa Consul renunciatus esset, et tanquam custos observaret, ne qua hic fraus fieret; nam praerogativam fere sequebantur reliquae centuriae.

affinem tuam) Tulliam, quae G. Pisoni Frugi in matrimonium fuit collocata.

meam filiam) [Sic Fabric., non inverso ordine.]

non tribunitio, sed consulari ictu concidissem) non Tribuni Clodii, sed vestro Consulum vulnere prostratus essem.

Ibid. §. 18. *Nondum palam factum erat*) Nam ut scribit pro Domo: *Nihil tum erat latum de me, non citatus fueram.*

concidissem rempub. [Sic Fabric., non *occidissem*.]

cum tibi arbitria (praemia) *funeris solvebantur*) Sic in Pisonem: *Eodem et loci vestigio et temporis arbitria non solum mei sed patriae funeris abstulisti.* Et pro Domo: *videre praetextatos amicos, nondum morte complorata, arbitria funeris petentes.*

uno eodemque tempore — deferebantur) Sic pro Domo: *Cum domus in Palatio, villa in Tusculano, altera ad alterum Consulem transferebatur: columnae marmoreae ex aedibus meis inspectante populo Rom. ad socrum Consulis portabantur, in fundum autem vicini Consulis non modo*

instrumentum aut ornamenta villae sed etiam arbores transferabantur. Dicit autem Cicero *domus mea*, quia de Crasso emta erat: nam paternam domum concesserat fratri.

operis suffragium ferentibus) Operas dicit conductam perditorum hominum concionem, qui, cum pretium ac mercedem accepissent. Clodio assentiri cgebantur.

eodem gladiatore latore) scil. legis. Clodium passim vocat gladiatorem: sunt enim gladiatores homines audaces et facinorosi, a quibus natura et factis Clodius minime differebat.

C. VIII. §. 18. *Horum Consulum* rel.) Redit ab expositione calamitatis a Pisone et Gabinio in rempub. invectae ad Lentulum et Metellum, qui a Tribunis et Praetoribus adiuti calamitatem hanc de republica depulerant.

ruinas vos — fulsistis) ea, quae ipsi vastaverant, vos Consules (Lentule et Metelle) reparastis.

Ibid. §. 19. *Quid ego de praestantissimo viro* rel.) Subiicit secundum genus beneficii, quod est octo Tribunorum plebis, inter quos primum Milonem celebrat, exorsus ab ἀποτίμῃ.

aut quis de tali cive) Virum et civem Cicero fere in laude coniungit, ut libro 4. ad Atticum: *o virum, o civem Memmium*, ut vir ad res gestas, civis ad voluntatem sensumque de repub. referatur.

iudicio — frangendum) iure superandum.

primo de vi postulavit) Milo Clodium de vi accusavit, quod caedem in foro cum gladiatoribus fecisset, et quod domum suam oppugnasset. Sed in iudicium non adductum scribit Dio lib. 39., quod nondum creati essent Quaestores, per quos iudicum sortitionem fieri oporteret.

qui primus post meum — discessum servitutem depulit a civitate) [Sic Fabric. *a civitate* pro *civitati*.] Emtis enim gladiatoribus reipub. caussa, quae salute Ciceronis contine-

hatur, omnes P. Clodii conatus furoresque compressit. Cicero 2. Offic.

metum a bonis, timorem ab hoc ordine) Bonos distinguit a Senatu, ut significet, etiam in populo fuisse, qui de repub. bene sentirent, eique bene vellent.

Ibid. §. 20. Quam rationem rel.) Miloni subiicit P. Sextium, cuius virtutes et praeclara in se merita prolixius in Sextiana praedicat.

concionibus improborum) Intelligit, quos Clodius palam in tribunali Aurelio conscripserat, non modo liberos sed etiam servos ex omnibus vicis concitatos.

qui me — defendit) qui omnem vim sui tribunatus in mea salute consumsit; pro Sextio.

familia) Familiam pro servis non semel usurpat Cicero, ut pro Sextio: *cum is non solum Capuam venisset, verum etiam se quasi armorum studio in maximam familiam coniecisset*, id est, maximum numerum servorum, ut interpretatur Manutius.

Ibid. §. 21. Iam ceterorum rel.) Coniungit reliquos sex Tribunos, quorum officia in se praedicat. Praetermittit vero Numerium et Serranum, quos male in Ciceronem animatos fuisse multis locis constat.

C. Sestilius. [Sic Fabric., non *Cestilius*.]

Quid M. Cispus) De hoc Cispio pro Plancio sic Cicero: *An ego, qui meorum lacrymis me absente commotus simultates, quas mecum habebat, deposuisset, meaeque salutis non modo non oppugnator, ut inimici mei putarent, sed etiam defensor fuisset, huius in periculo non dolorem meum significarem?* dolebat enim Cicero, quod defendendo Cispio nihil perfecisset.

cum a me voluntas eorum — offensa) Non constat caussa huius simultatis.

privatam offensionem oblitteraverunt) Simultates, quas mecum habebant, deposuerunt; pro Plancio.

M. Curius, cuius ego (anno aetatis 31.) patri Quaestor fui) in Sicilia. Asconius ostendit, Ciceronem Sex. Peducaei Quaestorem fuisse in Sicilia: cui fortasse successit vel antecessit Curii pater, antequam Cicero de provincia decederet; vel Sex. Peducaeus M'. Curii per adoptionem pater fuit, ut notat Corradus in quaestura. Accidebat quoque saepe, ut unus Quaestor duorum Praetorum esset, ut Gruchius lib. 2. de comitiis docet.

C. Messinius) [Sic Fabric., non *Messius*.] *separatim*) per se.

Ibid. §. 22. *agere conatus est*) in promulganda lege. *mense Ianuario*) Nam octavo Kalendas Februarii, qui dies erat consilii agendi de Cicerone, princeps rogationis Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupavit; Cicero pro Sextio.

C. IX. §. 22. *Iam vero Praetores*) Tertium genus beneficii proponit in septem Praetoribus, quorum nomina singulorum subiicit.

publice) ut Praetor.

paene omnibus) Hac particula excipit Appium Claudium, fratrem Clodii, de quo pro Sextio: *de Praetoribus: unus alienus*, et in Pisonem: *de me*, inquit, *cum omnes magistratus promulgassent praeter unum Praetorem, a quo non fuit postulandum, fratrem inimici mei.*

meorum bonorum) de Palatio et Tusculano.

Ibid. §. 23. *Quae cum libenter commemoro* rel.) Augēt grati animi significationem reiectione ultionis suscipiendae de inimicis, addita declaratione de modo deinceps vivendi in quinque relatis.

nonnullorum) ut Appii Claudii.

amicitias igne perspectas tuear) [Haec desunt apud Fabric.]

timidis amicis) qui metu prohibiti non ausi fuerunt pro me stare.

Ibid. §. 24. *Quod si mihi nullum aliud rel.)* Ratio reilectionis ab adiuncta brevitate vitae, quae non sufficiat ad agendas iustas gr̃atias, per collationem maiorum.

Quando enim ego huic homini) P. Lentulo. Red̃t ad pr̃imum genus, et cum beneficiis Consulum coniungit ea, quae a Senatu acceperat.

quae memoria, quae vis ingenii, quae magnitudo observantiae tot rel.) Auget magnitudinem beneficiorum Lentuli inf̃itiatione paris gratiarum actionis in tribus efficientibus, recordatione, praedicatione, observantia.

qui mihi primus rel.) Alia exaggeratio per enumerationem et collationem effectorum in contrariis, ubi amor et studium Lentuli comparatis maioribus ostenditur.

Quid enim magnificentiùs rel.) Antecedens comparationis probatur quattuor senatusconsultis, quae *divina* vocat pro Sextio. Primum est de convocatione generali ad ferendum suffragium de Cicerone restituendo.

ex omni Italia) ex omnibus Italiae municipiis.

venirent) convocati litteris consularibus; pro Sextio.

qua voce semel omnino) [Sic Fabricius: semel, non ter.]

omnibus agris, vicis atque oppidis) [Sic Fabric., interposito vicis.]

cives totamque Italiam) Ὑπερβολικῶς rei exaggerandae caussa dicit totam Italiam, pro cunctis ex municipiis: non enim Italia cuncta suffragium ferebat.

C. X. §. 25. *Quid ego gloriosius rel.)* Alterum senatusconsultum de iudicio Senatus, si quis Ciceronem non defendisset: quod utroque Consule referente in templo Jovis Capitolini factum est. — *quam, hoc Senatum iudicasse.* [Fabricius sic: *quam hoc, Senatum iudicasse.*]

ut omne is flagitium se committere) [Sic Fabric. pro ut dedecus et flagitium.] id est, ut is omni scelere se obstringi putaret.

Idemque Consul, cum rel.) Auget in hoc senatuscon-

sulto beneficia Lentuli ab effectis et Q. Metelli ab adiuncta reconciliatione cum absente Cicerone, de qua in oratione de Provinciis consularibus: *Quid? Q. Metellus Nepos, nonne Consul in templo Jovis Opt. Max. permotus cura auctoritate vestra, tum illius P. Servilii incredibili gravitate dicendi absens mecum summo suo beneficio rediit in gratiam?*

vos frequentissimos) quadringentos decem.

quantam vim haberet vera bonitas) [Sic Fabric.] vir vere bonus.

inimicus) scil. ex magnis contentionibus reipublicae; pro Sextio.

frater inimici) P. Clodii. Fratrem dicit, quia ἐν τῷ γενεῖ αὐτοῦ ἦν, ut Dio de Metello Celere ait. Fuerunt autem fratres amitini; Caecilia enim, Clodii mater, Metellorum amita fuit.

orationis suae divina quadam gravitate) Etiam in oratione de Aruspicum responsis P. Servilii gravitatem in dicendo singularem ac paene divinam appellat.

ad sui generis) Metellorum.

communisque sanguinis) sui et Metelli. Nam Metellus hic et Servilius a Metello Macedonico originem ducebant, Metellus ex patre, Servilius ex matre; unde in oratione pro Domo: *C. Attilius bona Q. Metelli, qui eum e Senatu Censor eiecerat, avi tui, Q. Metelle, et tui, P. Servili, consecravit*: loquitur enim in eo loco de Metello Macedonico. Lege Epitomen Livii lib. 59.

revocavit) reflexit a Clodianis latrociniis; pro Sextio.

haberet in consilio) adhiberet in consilium.

fratrem ab inferis) Q. Metellum Celerem. Illud *ab inferis* suspectum est Lambino, putatque fuisse interpretationem illius, quod sequitur, *ab Acheronte*.

socium rerum mearum) tempore coniurationis.

et omnes Metellos) Macedonicum, Numidicum, Balearicum, Pium.

ex Acheronte excitatos) Per prosopopoeiam induxit
videntes omnes Metellos, qui iam obierant, et hortantes
hunc Metellum ad res praeclaras. — Acheron est fluvius
infernalis, cuius nulla est delectatio.

*cuius quondam de patria discessus honestus ipsi, bonis
omnibus tamen luctuosus visus est*) [Sic Fabric.] Discessit
ille Roma anno U. 653, Ciceronis 7.

Ibid. §. 26. Itaque fuit is non modo salutis defensor)
[Sic Fabricius.] Concludit beneficium Metelli collatione
maiorum.

qui ante hoc unum beneficium) quo una cum collega
ad Senatum retulit de me revocando.

*quo quidem die cum CCCCX. Senatores essetis, magis-
tratusque omnes adessent*) [Sic. Fabric.] magistratusque i. e.
Tribuni, Aediles.

dissensit unus is) Manifestum est Clodium designari
ex multis locis, quae sunt pro Sextio, pro Domo et su-
pra: *Posteaquam vobis decernendi potestas non est per-
missa per eum Tribunum plebis, qui etc.*

a principibus civitatis) Pompeio, Servilio. Fecit id
Pompeius, qui de scripto sententia dicta uni Ciceroni
testimonium patriae conservatae dedit; pro Sextio et
paulo post.

Ĉ. XI. §. 27. *Ad haec non modo adiumenta rel.*) Ter-
tium senatusconsultum postridie in curia factum, populi
ipsius Rom. et eorum qui ex municipiis convenerant ad-
monitu: Ne quis de caelo servaret, ne quis moram ullam
adferret, si quis aliter fecisset, eum plane reipublicae
eversorem fore.

reliqua) ea quae restabant.

qui impedisset, id vos graviter molesteque laturos)
[Sic Fabric.]

et ut ad vos ea statim referrentur) [Sic Fabric.]

meque etiam — redire iussistis) De eo sic pro Sextio:

tum illud addidit Senatus, nisi diebus quinque, quibus agi de me potuisset, esset actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata.

Quid quod, ut iis agerentur gratiae, qui — venissent?)

[Sic Fabricius.] Quartum senatusconsultum de agendis gratiis iis, qui ex municipiis venerant ad defendendum Ciceronem.

quid quod, ut ad illam diem ad res suas cum redissent rel.) [Sic Fabric.] Legitur in quibusdam *ad suos pro ad res* (i. e. negotia), ut monet Lambinus. Pro Sextio sic legitur: *decrevit eodem tempore Senatus, ut iis, qui ex tota Italia salutis meae caussa convenerant, agerentur gratiae, atque ut iidem ad res redeuntes, ut venirent, rogarentur.*

quid denique q. illo die, quem diem P. Lentulus — temporis, illo, inquam, die — comprobarent?) [Sic Fabric.] Aliud beneficium Lentuli proponit, idque ex adiancto genere comitiorum auget, de quo in superiore oratione.

mihi — liberisque nostris (meis et fratris) natalem constituit) Natalem hic dicit restitutionem sui in pristinam dignitatem. Sic Cotta apud Sallustium dicit se his natum, semel, quo die in lucem exierat, secundo, quo amplissimos honores in republica erat consequutus; unde Cicero in superiore oratione: *a parentibus, inquit, parvus sum procreatus, a vobis natus sum consularis.*

illo, inquam, die) pridie Nonas Sextiles.

comitiis centuriatis) in campo Martio habitis,

comitia iusta) Hinc maximum comitiatum pro centuriatis comitiis posuit lib. 3. de Leg.: quod et maiores magistratus his mandari et summa quaeque effici solerent.

Ibid. §. 28. Quo die quis civis fuit, qui rel.) In Pisonem: *Cum nemini civi ulla, quo minus adesset, iusta excusatio esset visa, nulla comitiis unquam multitudo hominum tanta neque splendor fuisset.*

quando illa dignitate rogatores, diribitores, custodes-que vidistis?) In omnibus centuriatis comitiis erant diribitores (distributores), qui tabellas populo per centurias ministrabant; erant rogatores, qui colligebant centuriatim suffragia; erant custodes, qui observabant, nequid fraudis committeretur.

Itaque P. Lentuli beneficio rel.) Concludit beneficium Lentuli, et transit ad quartum beneficii genus, quod est privatum Cn. Pompeii, in septem partes distributum.

Ibid. §. 29. auctoritate sua) quam sibi maximis meritis in rempublicam comparavit.

verum etiam obsecravit?) Sic pro Domo: *Idem* (Pompeius) cum dixisset, tum etiam pro salute mea populum Romanum obsecravit.

qui — domo se teneret) Supra: non legum praesidio sed parietum vitam suam tueretur.

et sanguinis) qui effandebatur a Clodianis.

a superioribus Tribunis) qui fuerant Pisone et Gabinio Coss.

et referrent. [Sic etiam Fabric.]

qui in colonia nuper constituta) a C. Caesare Consule. Loquitur de Capua, quae nuper colonia constituta fuit, cum Caesar ante biennium in primo consulatu legem tulit, ut ager Campanus plebi divideretur suasore legis Pompeio: qui Duumvir cum L. Pisone ibidem fuit constitutus. De Pisone supra [c. 8.], de Pompeio hic et pro Milone aperta mentio est.

magistratum) duumviratum.

nemo erat emtus intercessorum) id est, nemo — qui impediret. *Intercessor* a quibusdam legi monet Lambinus: et notari Sex. Attilium Serranum, et Q. Numerium, qui intercesserant S. C., quo Cicero revocabatur.

vim et auctoritatem privilegii — consignarit) id est, violentum et crudele privilegium confirmavit. *Privilegium*

est, cum in aliquem privatum rogatio fertur, quale Ciceroni Clodius irrogavit, cum ita tulit: *Velitis, idbeatis, Quirites, ut M. Tullius in civitate ne sit, bonaque eius ut mea sint.* De quo privilegio hic agitur.

princepsque Italiae totius — putarit) De eo sic pro Milone: *qui cum de me decretum Capuae fecisset, ipse cunctae Italiae cupienti et eius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum Romam concurrerent.*

C. XII. §. 30. *Quibus autem officiis rel.)* Post expositionem Pompeiani beneficii iterat duorum Tribunorum, Milonis et Sextii, in se merita: quos postea duabus orationibus editis defendit.

sed etiam corporis vulneribus) Nam plus viginti vulneribus acceptis iacentem moribundumque vidisse Senatum scribit Cicero pro Sextio. Vide et supra: *cum fortissimi atque optimi viri Tribuni pleb. sanctissimum corpus non solum tactum ac violatum manu, sed vulneratum ferro confectumque vidistis.*

Vobis vero, P. C., singulis et egi, et agam gratias universis: egi initio) [Sic Fabric.] Post singulares gratiarum actiones nunc universo Senatui gratias agit, cum excusatione ab adiuncto ἀδυνάτω, cur nec satis ornate nec singulis hoc fecerit.

ac timoris mei) ne quenquam prateream.

difficile est — praterire) ut pro Plancio.

Ego vos universos (omnes simul), P. C., deorum numero (tanquam deos) colere debeo) Prolepsis, cur universos et non singulos hoc tempore colat, quam solvit similitudine sumta a cultu deorum.

omnis erit aetas mihi) omne vitae tempus referetur a me ad etc.

Ibid. §. 31. et magistratibus (Consulibus, Tribunis, Praetoribus) et de privatis (qui sunt absque magistratu uni) [Sic Fabricius: et-et.]

municipia) oppida iure civitatis Romanae donata.

coloniasque) quibus ius civitatis nullum erat.

sententiam dixisset eam, quam rel.) De oratione, qua sententiam suam dixit Pompeius, vide superiorem orationem.

laborantem mutatione vestis rel.) Repetit beneficium Senatus de mutatione vestis auctum collatione maiorum.

quoad licuit per eorum edicta) Consulum Pisonis et Gabinii. In Pisoniana: *Edicere est ausus, cum illo suo pari, ut Senatus contra quam ipse censuisset, ad vestitum rediret.* Vide orationem superiorem.

Ibid. §. 32. *Quibus ego rebus obiectis* rel.) descriptione temporis, quo in exilium abiit, causas, cur furori Clodiano cesserit, longa enumeratione exponit.

cum eodem exercitu) ex Catilinae reliquiis collecto, *vestra auctoritate*) cum ediceretis: *Viderent Consules, ne quid detrimenti respublica caperet.*

C. XIII. §. 32. *se clivi Capitolini poenas — repetiturum*) quod in clivo Capitolino (circa templum Concordiae) me Consule armati fuissent. Vide supra: *dixit, se Nonarum Decembr., quae me Consule fuissent, clivique Capitolini poenas ab Equitibus Rom. esse repetiturum.*

alii relegabantur) L. Lamiam intelligit, quem in concione relegavit, edixitque ut ab urbe abesset millia passuum ducenta. Vide ibidem supra.

aditus templorum erant rel.) Loquitur de templo Castoris, in quo ut tuto Clodius legem ferret citra Ciceronem, in ipsum palam arma comportabantur, gradus tollebantur; ut scribit pro Sextio.

alter Consul, ut) [Sic etiam Fabric.]

deserent) sc. Consules.

hostibus reipub.) Clodianis.

Erat alius ad portas) Intelligit Caesarem, qui non

prius ad bellum Gallicum profectus est, quam Ciceronem Clodius Italia expulit, teste Plutarcho.

in multos annos) quinquennium.

magnoque exercitu) quarta legione.

tacuisse (non negasse), *cum diceretur* rel.) Significat Caesarem non ideo tacuisse, quia sibi esset inimicus, sed quia timeret, ne acta sua rescinderentur a Praetoribus, ut pro Sextio scribit.

Ibid. §. 33. *deposcere*) ad pugnam.

altera timide defendere rel.) de hac parte pro Sextio ita loquitur: *cum* [alii me suspicione periculi sui non defenderent. Intelligit autem viros bonos et in primis Pompeium, qui, cum omnes defensum cuperent, metu tamen perterriti deseruerunt.

qui autem me deposcere rel.) sodalitates opificum.

in hoc auxerunt dimicationis metum, quod — minuerunt) Respicit ad senarium e poeta aliquo vetere, fortassis Accio, ut putat Asconius, quem in Pisoniana integre sic effert: *Nunquam istam imminuam curam infitiando tibi.*

simulatione collegiorum — conscriptos) nomine sodalitatam opificum — quasi collegiorum constituendorum causa.

equites Romanos proscriptionis) quae evenit L. Lamiae [addit Fabricius: *item Guilel. Grumbachio.*] Proscribuntur ii, quorum interfectoribus praemia promittuntur, quibus interfectis eorum bona publicantur.

potui, potui, P. C., multis auctoribus rel.) Flagitabant enim optimi et fortissimi cives, ut vi armisque hostes superarent; ut scribit pro Sextio.

vobis non incognitis) ex oppressa coniuratione Catilinae. *tribunitique sanguinis*) Clodiani.

C. XIV. §. 34. *mihi remanendum putavi*) [Sic Fabric., omisso *amplius post remanendum.*]

Ibid. §. 35. *Cuius mei sensus certissimus testis est*)
[Sic Fabric., servata voce *certissimus*.]

C. XV. §. 36. *aliquid mihi illa*) [Sic Fabric. pro *mihi aliquid illa*.]

Ibid. §. 37. *L. et C. Metelli*) [Ante haec verba item-
que in proximis deest part, non apud Fabricium.]

nunquam nec magnitudinem) [Sic Fabric., omisso
tamen ab initio.]

Ibid. §. 38. *propinqui sui, Consulis*) [Sic Fabric. pro
consularis.]
